

Odnowione nagrobki

Cmentarza Parafialnego
w Opatowie

Ś. P.
CELESTYN
MALHOMME
LEKARZ SZPITALA Ś. LEONA
ZM. 18 KWIETNIA 1897 R.
PRZEŻYWSZY 46 LAT
POKÓJ JEGO DUSZY

E HEBDZYŃSKI
W RADDNIU

dzięki kwestom
Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Opatowskiej
2009-2022

Odnowione nagrobki

Cmentarza Parafialnego
w Opatowie

dzięki kwestom
Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Opatowskiej
2009-2022

Wydawca:

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Opatowskiej
ul Szpitalna 4A
27-500 Opatów
e-mail: kontakt@tpzo.org.pl

Druk:

Attyka Kraków

ISBN 978-8-36-762020-8

Opatów 2023

Tekst	Katarzyna Bańcer
Fotografie	Wiesław Baka Katarzyna Bańcer
Korekta	Maria Borzęcka
Skład i opracowanie graficzne	Krzysztof Kuba Wawrzosek

Trzynaście nagrobków z XIX wieku i z początku XX wieku odnowiono w latach 2009-2022 na Cmentarzu Parafialnym w Opatowie, dzięki funduszom zebranych podczas organizowanych przez Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Opatowskiej kwest.

Z jedenastu zbiórek, które odbywały się w uroczystość Wszystkich Świętych i w dni sąsiadujące z tym świętem, uzyskano niemal 74 tys. zł. Renowacje cennych pomników wsparły finansowo także m. in. samorządy, firmy i instytucje, w tym Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków, a także potomkowie pochowanych osób.

Podczas kwest, pieniądze do puszek – poza przedstawicielami Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Opatowskiej – zbierali także wolontariusze różnych lokalnych organizacji, samorządowcy, nauczyciele, harcerze.

Szczegółowe rezultaty zbiórek:

- 2009 r. – 4 tys. 154 zł i 63 gr,
- 2012 r. – 3 tys. 923 zł i 6 gr,
- 2013 r. – 4 tys. 576 zł i 20 gr,
- 2014 r. – 5 tys. 360 zł i 14 gr,
- 2015 r. – 5 tys. 330 zł i 87 gr,
- 2016 r. – 6 tys. 156 zł i 65 gr (oraz 10 pensów i 7 eurocentów),
- 2017 r. – 6 tys. 91 zł i 16 gr,
- 2018 r. – 8 tys. 680 zł i 19 gr (oraz 2 funty i 20 pensów),
- 2019 r. – 10 tys. 101 zł i 69 gr (oraz 1 funt i 100 koron czeskich),
- 2021 r. – 7 tys. 699 zł i 63 gr (oraz 12 euro, 2 eurocenty i 2 korony czeskie),
- 2022 r. – 11 tys. 688 zł i 26 gr (oraz 71 eurocentów).

Udało się uratować przed zniszczeniem zabytkowe pomniki i płyty nagrobne, wykonane głównie z piaskowca.

Odnowiono nagrobki zasłużonych dla Opatowa postaci oraz osób, o których niewiele wiadomo, ale pomniki na ich grobach wyróżniały się artystycznie, a groziły zawaleniem. Potrzeby w tym zakresie nadal są bardzo duże.

Prace konserwacyjne nagrobków na zlecenie Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Opatowskiej wykonywały firmy zajmujące się kamieniarstwem artystycznym i renowacjami, a także – społecznie – działacze stowarzyszenia i ludzie dobrej woli.

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Opatowskiej dziękuje wszystkim darczyńcom i osobom zaangażowanym w kwesty oraz organizację prac konserwacyjnych. Doroczne przedsięwzięcie nie byłoby możliwe do zrealizowania, gdyby nie zgoda gospodarza miejsca, czyli Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. św. Marcina Biskupa w Opatowie.

Chcemy aby ta publikacja pokazała, jaką pracę udało nam się wspólnie wykonać. Chcemy też ocalić od zapomnienia losy postaci, których groby ochroniliśmy przed zniszczeniem.

NAGROBEK SEWERYNA HORODYSKIEGO (odnowiony w latach 2010-2012; lokalizacja: sektor 2)

Seweryn Horodyski był jedną z najwybitniejszych postaci, które na przełomie XIX i XX wieku żyły w Opatowie i przyczyniły się do rozwoju miasta. Rejent (dawne określenie notariusza) angażował się w wiele inicjatyw, które pomagały w życiu lokalnej społeczności.

Urodził się w 1867 r. w Radomiu. Do Opatowa przyjechał prawdopodobnie w latach 90. XIX wieku. W 1906 r. ożenił się z Marią Reklewską z Truskolasów. Małżeństwo zamieszkało w Opatowie i miało troje dzieci.

Seweryn Horodyski zasiadał w pierwszym zarządzie Straży Ogniowej Miasta Opatowa, do której pierwszy zaciąg ochotników ogłoszono w 1899 r. Był inicjatorem założenia kasy pożyczkowej, którą jako Opatowskie Towarzystwo Oszczędnościowo-Pożyczkowe zarejestrowano w 1903 r. (kontynuatorem tej działalności jest Bank Spółdzielczy). Przez 10 lat przewodniczył też Spółdzielni Spożywców „Społem”, której był współorganizatorem (początki to 1906 r.). Pełnił również funkcję sekretarza zarządu opatowskiego koła Macierzy Szkolnej – organizacji, która zajmowała się pracą oświatową. W pamięci mieszkańców zachowały się przemowy Horodyskiego podczas ważnych państwowych i miejskich uroczystości.

W latach 1917-1920 Horodyski pracował w Sądzie Okręgowym w Radomiu, a potem przeniósł się do Sandomierza. Utrzymywał jednak ciągły kontakt z mieszkańcami Opatowa. W 1924 r. otrzymał honorowe obywatelstwo miasta.

Seweryn Horodyski zmarł w 1933 r. – zgodnie z jego wolą pochowano go w Opatowie.

NAGROBEK ANTONIEGO ROSZKOWSKIEGO (odnowiony w latach 2010-2012; lokalizacja: sektor 2)

Nagrobek tego człowieka zmarłego w 1869 r., w wieku 52 lat, został odnowiony w związku z renowacją opisywanego w poprzedniej notatce nagrobka Seweryna Hordyskiego. Obie konstrukcje wykonano z żeliwa. Krzyż z nagrobka Roszkowskiego, posłużył jako wzór do odlania zniszczonego krzyża na grobowcu Horodyskiego. Nie udało się na razie odnaleźć żadnych informacji dotyczących postaci Antoniego Roszkowskiego.

NAGROBEK LUDWIKA BUKOWIECKIEGO

(odnowiony w latach 2012-2013; lokalizacja: sektor 2)

Ludwik Bukowiecki urodził się w 1836 r., pochodził z Wielkopolski. W 1861 r. ukończył studia lekarskie na uniwersytecie we Wrocławiu. W 1863 r. po wybuchu powstania styczniowego przyłączył się do oddziału gen. Mariana Langiewicza. Kierował szpitalem polowym w obozie pod Wąchockiem. Później organizował szpitale polowe w oddziale Dionizego Czachowskiego. Do końca walk powstańczych przebywał na ziemi sandomierskiej i opatowskiej. Po upadku powstania Rosjanie nie ścigali Bukowieckiego, ponieważ wyleczył rosyjskiego dostojnika.

Bukowiecki osiadł w Opatowie, tu poślubił Zofię z Konarskich. Był pierwszym lekarzem nowo powstałego Szpitala św. Leona – zabiegał o środki na jego budowę i był jednym z organizatorów placówki.

Ludwik Bukowiecki zmarł na tyfus w grudniu 1869 r. Obok lekarza pochowany jest jego mały syn, Janek (zmarł w styczniu 1869 r.). Drugi syn Ludwika, Stanisław, był w II Rzeczypospolitej prezesem Prokuraturii Generalnej. Wdowa po lekarzu, Zofia Bukowiecka pracowała jako nauczycielka. Była też autorką książek dla dzieci i młodzieży (m. in. „Historia o Janku Górniku”, „Jak Piastowie budowali Polskę”). Od jesieni 2022 r. rodzina Bukowieckich patronuje Domowi Muzealnemu w Opatowie.

NAGROBEK LEONA LOCHMANA

(odnowiony w latach 2012-2013; lokalizacja: sektor 2)

Leon Lochman urodził się w 1816 r. Przed powstaniem styczniowym był zastępcą naczelnika powiatu opatowskiego. Badacz dziejów Opatowa Stefan Kotarski pisał o nim: „gorący patriota, sprawie ojczyźnej szczerze oddany, dawno pracował w organizacjach wolnościowych”. Po wybuchu powstania, na początku lutego 1863 r. Leon Lochmana został mianowany naczelnikiem powiatu z ramienia Rządu Narodowego (był to naczelny organ władzy, działający w okresie powstania na dawnych ziemiach Polski). W pierwszych dniach lutego 1863 r., określanych jako „10 dni wolności” i polskich rządów w Opatowie – kiedy to w mieście nie było rosyjskiego wojska i administracji – Lochman aktywnie działał.

Po powrocie Rosjan, Leon Lochman został zawieszony w urzędowaniu i aresztowany. W lipcu 1863 r. trafił do więzienia w Kielcach, potem skazano go na rok twierdzy w Modlinie. Kiedy wrócił do Opatowa nie mógł ponowić pracy w urzędzie powiatowym; zmarł w nędzy w 1880 r.

GROBOWIEC RODZINY GANO

(odnowiony w 2014 r.; lokalizacja: sektor 8)

Stanisław Florentyn Józef Rawita-Gano (1824-1901) przybył do Opatowa prawdopodobnie w połowie XIX w. i objął funkcję notariusza Okręgu Opatowskiego (pełnił ją przez 40 lat).

Przed wybuchem powstania styczniowego angażował się patriotycznie, uczestniczył m. in. w manifestacjach narodowych podczas uroczystości religijnych. Jego nazwisko można znaleźć na liście opatowian będących pod nadzorem carskiej policji.

Syn Stanisława – Wacław Zachariasz Gano (1860-1910). Pełnił funkcję sekretarza Wydziału Hipotecznego Okręgu Opatowskiego. Był pierwszym naczelnikiem straży pożarnej w mieście, przyczynił się do powstania kasy oszczędnościowej. W latach 1905-1907, jako działacz Polskiej Partii Socjalistycznej, kolportował konspiracyjną literaturę.

Jego synem był Stanisław Włodzimierz Paweł Gano (ur. 1895 r.). Żołnierz wojny polsko-bolszewickiej, który był jednym z twórców oraz dowódców wywiadu i kontrwywiadu wojskowego w II Rzeczypospolitej, a po wybuchu II wojny światowej – żołnierzem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Kiedy w listopadzie 1941 r. został szefem Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie, wywiadu i kontrwywiadu, podlegały mu wszystkie służby specjalne. Uważany jest za jednego z twórców sukcesów tej służby.

Na płycie nagrobnej znajduje się tablica imienna generała, pochodząca z pierwotnego nagrobka wojskowego w Casablance, w Maroku. W 2013 r. powstał tam nowy nagrobek, a starą tablicę sprowadzono do Opatowa – umieszczono ją na rodzinnym grobowcu w sierpniu 2014 r. i poświęcono podczas specjalnej uroczystości.

NAGROBEK EMILII SIEMIENOWNY SULIKOWSKIEJ (odnowiony w 2015 r.; lokalizacja: sektor 12)

Emilia Siemienowna Sulikowska zmarła 8 stycznia 1903 r., miała 68 lat. Jej pomnik nagrobny jest jednym z kilkunastu zachowanych prawosławnych nagrobków, które są śladem po osobach mieszkających i pracujących w Opatowie oraz w jego okolicach w okresie zaboru rosyjskiego. Na nagrobku znajduje się oryginalna pod względem artystycznym rzeźba: pod krzyżem umieszczono serce i kotwicę, które oplata bluszcz.

NAGROBEK SEMENA MARTINOWICZA SIEMIENOWA (odnowiony w 2015 r.; lokalizacja: sektor 12)

Z tłumaczenia inskrypcji nagrobka wynika, że „starszy strażnik” Semen Martinowicz Siemienow przeżył 45 lat, a zmarł 7 października 1907 r. Pomnik wystawiła żona z dziećmi. „Zginął w Ostrowcu od złośliwej ręki nieprzyjaciela, za wiarę, cara i ojczyznę” – wyryto w piaskowcu.

NAGROBEK KS. JÓZEFA GRUDZIŃSKIEGO (odnowiony w 2016 r.; lokalizacja: sektor 4)

Prawdopodobnie najstarszy zachowany nagrobek na opatowskim cmentarzu. Znajduje się na nim łacińska inskrypcja i data: 1802 r. Płyta pochodzi z okresu, gdy cmentarz, pierwotnie funkcjonujący wokół kolegiaty, przeniesiono na obecne miejsce.

Zmarły w wieku 66 lat Józef Grudziński, był księdzem, a łaciński napis na grobie wskazuje, że kantorem w kolegiacie opatowskiej. Obowiązki kantora były związane z liturgią i śpiewem kościelnym.

Jednak w publikacji Waldemara Gałązki „Kapituła kolegiacka w Opatowie w latach 1562-1983” ta postać nie znajduje się w spisie kantorów, a w spisie kanoników honorowych kapituły. Według tego samego autora, początkowo głównym powodem mianowania kanoników honorowych w Opatowie była chęć wynagrodzenia kapłanów zasłużonych dla kolegiaty. Do połowy XIX wieku niemal wszyscy opatowscy kanonicy honorowi wywodzili się z obecnych lub byłych wikariuszy kolegiaty. Można przypuszczać, że tak mogło być też z księdzem Grudzińskim.

NAGROBEK JÓZEFA KORYTYŃSKIEGO

(odnowiony w latach 2017-2018; lokalizacja: sektor 9)

Józef Korytyński urodził się w 1793 r. Uczestniczył w kampanii napoleońskiej 1809 r. i 1812 r. W bitwie pod Trokami, jako 19-latek został ranny w nogę i głowę, dostał się do niewoli, z której zwolniono go w 1814 r.

W 1827 r. ożenił się – z Joanną doczekali się czterech córek i syna. Brał udział w powstaniu listopadowym, otrzymał stopień porucznika. W latach 1833-1835 pracował jako komendant oddziału Weteranów Straży Więziennej w więzieniu w Chęcinach.

W 1836 r. wykupił duży majątek w Opatowie, wokół trasy „wylotowej” do Kielc. Na tej posesji w 1848 r. ufundował kapliczkę w kształcie krzyża (dziś przesunięta; można ją zobaczyć przy ulicy Legionów). Józef Korytyński zmarł 3 marca 1860 r. W grobowcu pochowani są też bliscy z jego rodziny.

Na pomniku widnieje inskrypcja informująca, że Korytyński to były „Oficer Polskich inwalidów” (pisownia org.). Oznacza to, że po 1815 r. służył on w armii Królestwa Polskiego w Korpusie Inwalidów i Weteranów lub w Korpusie Weteranów Czynnych. To formacje, które zapewniały opiekę i wsparcie zasłużonym żołnierzom. Służący w Korpusie Weteranów w okresie pokoju pełnili funkcje pomocnicze m. in. pilnując magazynów i szpitali wojskowych, strzegli twierdz i więzień wojskowych.

NAGROBEK CELESTYNA MALHOMME'A (odnowiony w 2019 r.; lokalizacja: sektor 2)

Arystokratyczna rodzina Malhomme de la Roche przyjechała do Polski pod koniec XVIII wieku z Francji, prawdopodobnie chroniąc się przed terrorem tamtejszej rewolucji.

Celestyn Malhomme był synem Leona (sędziego) i Marianny z Raciborskich. W 1888 r. osiedlił się w Opatowie i pracował w Szpitalu św. Leona. Przez sześć lat kierował placówką. Jego żoną była Zofia Bosko. Celestyn zmarł 18 kwietnia 1897 r. w wieku 46 lat. Obok jest pochowana jego córeczka, Halinka (niespełna czterolatka zmarła w 1891 r.).

Wybitnymi przedstawicielami tej rodziny byli bracia Leon (1881-1940) i Henryk (1894-1977) Malhomme de la Roche, dyplomaci polscy w dwudziestoleciu międzywojennym. Leon został resztowany przez NKWD we wrześniu 1939 r., wywieziony do ZSRR i zamordowany w Katyniu. Henryk po wybuchu II wojny światowej zgłosił się na ochotnika do Wojska Polskiego we Francji. Po kampanii francuskiej 1940 r. przedostał się do Wielkiej Brytanii, gdzie pracował w gabinecie Naczelnego Wodza.

NAGROBEK LUDWIKA POGORZELSKIEGO (odnowiony w 2019 r.; lokalizacja: sektor 2)

Ludwik Pogorzelski urodził się w 1843 r. w Złotej (pow. sandomierski), jako syn Ludwika (urzędnik) i Teresy. Dyplom lekarski uzyskał w 1868 r. w Szkole Głównej w Warszawie. Po studiach pracował w warszawskim Szpitalu Dzieciątka Jezus.

W 1876 r. objął stanowisko lekarza Szpitala Powiatowego w Opatowie, gdzie pracował do 1890 r. Zmarł 22 lutego 1893 r.

S. P.

DOKTOR

LUDWIK

WICIEJEWSKI

UR. 1840. ZM. 1905.

POKÓJ

JEGO DUSZY

NAGROBEK LUDWIKA WÍCIEJEWSKIEGO (odnowiony w 2020 r.; lokalizacja: sektor 6)

Urodzony 23 sierpnia 1840 r. Ludwik Wiciejewski pochodził z drobnej szlachty z Lubelszczyzny. Jego ojciec Jan Wiciejewski (1806-1885) był urzędnikiem państwowym w zaborze rosyjskim: burmistrzem Krasnobrodu (1840-1847), Urzędowa (1847-1854) i Szczebrzeszyna (1855-1865). Jan Wiciejewski sprawował urząd usłużnie wobec władz carskich, a podczas administrowania w Szczebrzeszynie uboższa ludność miasteczka urządziła pod jego domem (w sierpniu 1861 r.) tzw. „kocią muzykę” – wyraz dezaprobaty wobec jego zachowania.

Ludwik – najstarszy z czwórki rodzeństwa – w 1871 r. ożenił się w Lublinie z Aleksandrą Kurcewiczówną (1848-1929). Małżeństwo zamieszkało w Szczebrzeszynie i doczekało się trójki dzieci. Wiciejewski ukończył studia lekarskie, po czym rozpoczął pracę w szpitalu św. Katarzyny w Szczebrzeszynie.

Pracował też m. in. jako lekarz powiatowy w Kozienicach. W tym czasie lekarzem powiatowym w Opatowie – jednym z większych miast Guberni Radomskiej – był jego przyjaciel, Piotr Paweł Bortnowski. Być może Wiciejewski objął posadę w opatowskim szpitalu. Przebywał tu krótko, zmarł 1 stycznia 1905 r.

NAGROBEK SABINY Z RZĄDKOWSKICH ŚWIERCZYŃSKIEJ (odnowiony w 2022 r.; lokalizacja: sektor 8)

Sabina Świerczyńska (z domu Rządowska) zmarła w 1892 r., w wieku 48 lat. „Pozostały zięć Józef Bartkowski te pamiątkę stawia / prosi o Modlitwe do Boga za jej dusze” (pisownia org.) – taka inskrypcja widnieje na okazale zdobionym pomniku.

Nie znamy historii tej rodziny. Nagrobek odznacza się bogatym detalem i interesującą formą architektoniczną. Był już mocno zniszczony i groził przewróceniem, dlatego stowarzyszenie zdecydowało o jego renowacji. Obok grobu Sabiny znajdują się jeszcze dwa groby osób z jej rodziny – pomniki oraz murywane ogrodzenie wokół, także wymagają odnowienia.

Bibliografia

Publikacje książkowe

Gałązka W., *Kapituła kolegiacka w Opatowie w latach 1562-1983*, Sandomierz 1997.

Kotarski S., *Opatów w latach 1863-1864*, Opatów 1935.

Sławiński P., *Parafie prawosławne w Opatowie w latach 1778-1915*, Sandomierz 2006.

Czasopisma

„Opatów” (2012-2022)

„Ziemia Opatowska” (1986-2022)

Publikacje elektroniczne

www.muzueumwp.pl

Szczegółowe lokalizacje grobów można odnaleźć za pośrednictwem wyszukiwarki osób pochowanych na Cmentarzu Parafialnym w Opatowie, dostępnej na stronie internetowej: <https://opatow.grobonet.com/grobonet/start.php> lub na stronie parafii pw. św. Marcina w Opatowie: <http://www.kolegiataopatow.sandomierz.opoka.org.pl/parafia.htm> pod linkiem „Internetowa WYSZUKIWARKA GROBÓW na cmentarzu parafialnym w Opatowie”.

1969 - 2023